

HET OUD KASTEEL TE PETEGEM

Toen we in 1976 de opgravingen op het *Oud Kasteel* te Petegem aanvat-
ten, hadden M. Cappuyns en L. Duward er reeds vroeger gedeelten van een
XIII^{de}-eeuwse burcht vrijgelegd waaronder de 2 torens die op de luchtfoto
zichtbaar zijn (fig. 87). Ons onderzoek richtte zich eerst op de zuidwestelijke
sector (fig. 87, I) van het site dat ingeplant is op het uiteinde van een dek-
zandrug langs de Schelde. We groeven er een Karolingisch woonhuis en
Grubenhaus omgeven door een gracht op. Verder stelden we vast dat binnen
hetzelfde areaal, een *aula* en *camera* werden opgericht die uit typologisch
oogpunt vóór de XI^{de} eeuw dienden gedateerd. Met het tweevoudig doel nog
andere elementen van de vroeg-middeleeuwse nederzetting terug te vinden en
het grondplan van de XIII^{de}-eeuwse burcht aan te vullen, groeven we tijdens
de campagne 1978 in het zuidoostelijk gedeelte van het *Oud Kasteel* (fig. 87,
II). Aan de rand van deze sector hadden M. Cappuyns en L. Duward al een
belangrijk stuk van de XIII^{de}-eeuwse weermuur vrijgemaakt en het puin langs
de buitenzijde voor een groot gedeelte opgeruimd. Bij het verder opkuisen
vonden we een gracht (fig. 88, a) terug, die onder de burchtmuur doorging en
aansloot bij die welke het bovenvermelde Karolingische woonhuis en *Gru-
benhaus* omringde: het Karolingisch site was dus blijkbaar in 2 zones verdeeld.

Fig. 87. Algemeen zicht vanuit het zuiden op het *Oud Kasteel*.

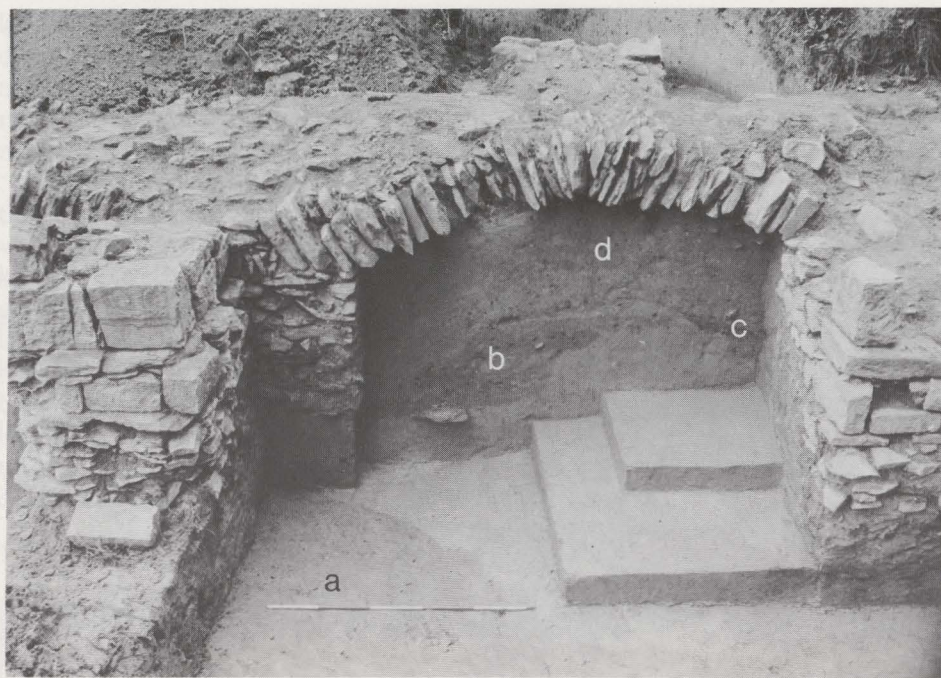

Fig. 88. Zicht op de Karolingische gracht die onder de XIII^{de} eeuwse weermuur doorgaat.

Binnen de gracht — in zone II dus — sneden we als oudste elementen een loopvlak (fig. 89, 1) en een greppeltje aan die evenwel geen dateerbaar materiaal bevatten. Beide zijn doorsneden door een begraafplaats en door de uitgraving van een terras in de hellinggrond naar de Schelde toe. Op dit terras moet blijkbaar een felle brand gewoed hebben want de bodem was tot een harde, zwartrode korst van ongeveer 0,25-0,30 m dikte verbrand (fig. 89, 2) Deze *in situ* verbrande grond tekende zich scherp af over een — voor zover we die thans opgroeven — rechthoekige oppervlakte (fig. 90, B) van ongeveer 11,50 bij 4,40 m. De volledige breedte kennen we voorlopig niet: de korst was ten zuiden immers afgesneden door een afbraaklaag (fig. 88, c) van verbrande grond, houtskoolbrokken en steenfragmenten die in de op dat ogenblik reeds dichtgeslibde en zelfs gedeeltelijk opgevulde (fig. 88, b) Karolingische gracht afgleed.

Hoewel we geen paalgaten waarnamen, mogen we toch aannemen dat op het terras een gebouw gestaan heeft. Hiervoor getuigen b.v. de afmetingen en de vorm van de uitgraving alsmede de over deze ganse oppervlakte evenmatig verspreide, intensieve verbranding van de bodem, verschijnsel dat met de vernieling van een houten constructie ter plaatse in verband te brengen is. Wat kon de functie van dit gebouw geweest zijn? Woonsporen vonden we niet op het terras en de oriëntering was naar de richting van de *in situ* verbrande grond te oordelen, west-oost. De relatie tot bovenvermelde be-

Fig. 89. Een beeld van de terrasuitgraving met brandsporen doorsneden door latere begravingen.

graafplaats is uiteraard van belang. Graf A (fig. 90) vormt in dit verband een interessante vondst. De kuil (1,20 bij 0,50 m) had een diepte van ongeveer 0,25 m. Er lag een zwartbruin verkleurd skelet van een kind in en de vulling was verbrand. De diepte van deze bijzetting is abnormaal en duidt erop dat men bij de aanleg van het terras net boven het graf gebleven is. Vermits tijdens de verwoestingsfase door de hitte een brandkorst van ongeveer 0,25-0,30 m, ontstond, is het graf mee verschroeid geworden. Een alleszins belangrijk gegeven waaruit blijkt dat men in een reeds bestaande begraafplaats een gebouw oprichtte. Dat in het gebouw zelf, toen het in gebruik was, bijzettingen plaatsgrepen, konden we voorlopig niet vaststellen. Wel werden na de vernielingsfase in de vrijgekomen zone opnieuw graven aangelegd (fig. 90, C). Al deze gegevens samen — de west-oost-oriëntering, het oprichten van een gebouw in een begraafplaats, het ontbreken van enig woonspoor — maken het wel aanvaardbaar hier van een kerkje te gewagen. Het feit dat we bovendien uit teksten weten dat zich in het site een Sint-Martinuskerk bevond die er parochiale rechten uitoefende en één van die rechten juist de toelating tot begraven was, doet deze identificatie slechts aan kracht winnen.

Wat nu de kenmerken van de begraafplaats betreft, die we aansneden: de graven waren west-oost gericht en de geraamten bleven goed bewaard. Bijgaven hebben we niet gevonden. Naast enkele eenvoudige bijzettingen zoals graf A waren de meeste van het antropomorfe type: men stak vrij brede

kuilen van ca. 0,40-0,50 m diepte. Vervolgens groef men in de bodem van deze kuilen de vorm van het lijk nauwkeurig uit en legde de overledene hierin neer. De totale diepte van het graf bedroeg dan gemiddeld ongeveer 0,80-0,90 m. Behoudens afzonderlijke begravingen kwamen ook kuilen voor waarin meerdere personen neergelegd waren.

In het vernield kerkje troffen we uitsluitend deze antropomorfe bijzettingen aan (fig. 90, C), een type dat vooral van de X^{de} tot de XII^{de}-XIII^{de} eeuw voorkomt. Meteen kunnen we ook de vraag stellen naar de datering van het kerkje. Het antwoord hierop is niet gemakkelijk, te meer daar we geen grafgift of vondst in een bijzetting aantreffen. We kunnen b.v. wel wijzen op het typologisch onderscheid tussen het eenvoudig graf vóór de uitgraving van het terras en de aanleg van de antropomorfe graven na de vernieling van het bidplaatsje, maar toch blijft de chronologische omschrijving voorlopig moeilijk en dient verder onderzoek afgewacht. Er is o.a. een archeologische laag met Pingsdorfmateriaal, die de zuidoosthoek van het verbrand oppervlak doorsnijdt maar die we verder moeten onderzoeken.

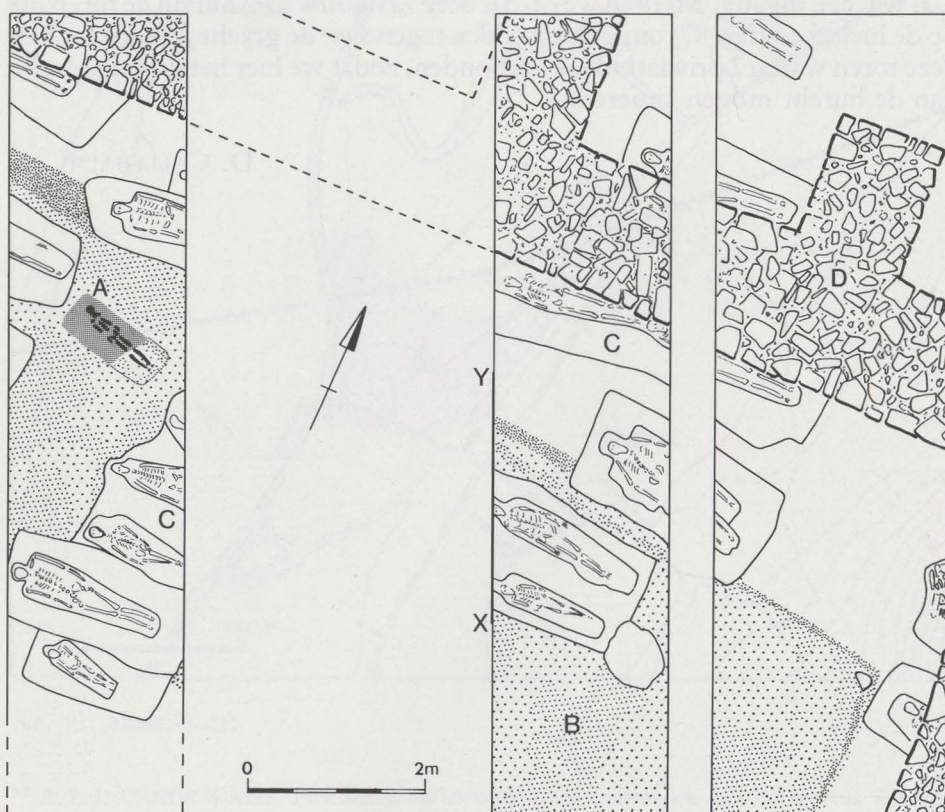

Fig. 90. Uittreksel uit het grondplan.

Feit is dat men na de verwoesting van het houten kerkje een nieuwe kerk gebouwd heeft vermits een oorkonde van 1292 melding maakt van een *parrochialis ecclesia villae de Petenghem... in ipsius comitis castro constructa*. Deze *ecclesia* konden we nog niet lokaliseren maar heel ver van de eerste zal ze vermoedelijk wel niet gestaan hebben.

In functie van de bouw van het XIII^{de}-eeuwse kasteel heeft men tenslotte het terrein genivelleerd door over het zuidelijk gedeelte van de begraafplaats (fig. 89, 4) en over de Karolingische gracht heen (fig. 88, d) zandige lagen aan te storten. Dit pakket wordt doorsneden door een weermuur die op spaarbogen gefundeerd was (fig. 88). Tegen de stiepen had men langs de buitenzijde steunberen aangebracht. Onder één van die steunberen lagen 2 balken: hier ging de Karolingische gracht onder de muur door.

In de zone waar eertijds het houten kerkje stond, bouwde men thans een zaal (ca. 27,80 bij 9 m) tegen de weermuur aan. We vonden enkel de grondvesten (fig. 90, D) terug. Ze zijn ongeveer 1,35-1,50 m breed en bestaan uit opeengetaste Doornikse kalksteen. De langszijde van het gebouw was door steunberen verstevigd. Een tussenmuur verdeelde de binnenruimte in 2 ongelijke delen, respectievelijk 8,80 en 15,50 m lang. Aan weerskanten van de zaal was een ingang. Merken we op dat deze zaalbouw aansluit bij de toren die op de luchtfoto (fig. 87) ongeveer midden tegenover de gracht gelegen is. Aan deze toren waren 2 privaatkokers verbonden, zodat we hier het woongedeelte van de burcht mogen situeren.

D. CALLEBAUT